

ЗМІСТ

ВСТУП	7
Насамперед про розуміння, що є освіта	8
Дух і образи освіти	16
ПЕРЕДМОВА	39
Важливе й актуальне	40
Про книжку	42
Який це текст	47
Про розуміння України	53
Освіта й суспільство	58
ОСВІТА ЯК ПРОЦЕС ЗАПИТУВАННЯ	63
Основні питання	64
Трохи більше про ці питання	69
МНОЖИННІСТЬ В ОСВІТІ	93
Ми живемо в різних світах. Генеза створення світів нашої цивілізації	94
Множинність інтересів, підходів і орієнтацій	104
Концептуальне бачення освіти	111
НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ	153
Уявлення	155
Соціальність	157

Ментальні установки	159
Інструменти роботи з невизначеністю	162
ТОПІКА ОСВІТИ	167
Простори освіти	168
Можливі форми співорганізації освітніх місць	200
ПЕРЕТВОРЕННЯ ОСВІТИ	203
Актори перетворень освіти	206
Простір та інструменти перетворень	208
Інфраструктура перетворень	214
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ І ГІДНІСТЬ	217
Особиста відповідальність	219
Гідність	226
УКРАЇНСЬКИЙ ЛАД І МУДРІСТЬ ОСВІТИ	229
КОРОТКА ПІСЛЯМОВА	239
Деякі тези цієї книжки	242
ІНАКША ПІСЛЯМОВА	247
Про подолання. Ще навчаюсь	248
КІЛЬКА КНИЖОК, ЯКІ ВПЛИНУЛИ НА МОЄ РОЗУМІННЯ ОСВІТИ	265

НАСАМПЕРЕД ПРО РОЗУМІННЯ, ЩО ТАКЕ ОСВІТА

Поширене уявлення: освіта – це технічне оснащення людини для життя в певному суспільстві згідно з різними функціональними місцями в ньому. Власне, це набір інструментів – педагогічних, психологічних, наукових тощо, – які використовуються для тих чи інших завдань (виховати громадянина, підготувати інженера чи лікаря, навчити користуватися технічними пристроями тощо, визначити людині її Призначення у житті).

Є уявлення про те, що освіта – це самотворення людини в межах античного заповіту «Пізнай самого себе» або в межах відносин людини із Природою, Космосом, Богом... І це про Покликання та набуття свого шляху, про прориви в незнане й добирання до суті...

Ймовірно, потрібно і те, й інше.

І я намагаюся зрозуміти, як це можливо.

Я багато разів уявляв, що починаю творити свій шлях спочатку. І щоразу це був інший шлях відповідно до того, наскільки більше я пізнавав світ і себе. Я вносив зміни у своє бачення й засоби самоосвіти. Пройшов багато форм підготовки, змінював фах, навчав і навчався...

Але коли я починав свій рух, я мав перед очима лише одну форму освіти, яку мені жорстко нав'язували. І зараз я не бачу принципів змін. Щось дозволили, але все ще йдуть пошуки універсальних, сучасних і передових форм освіти, а держава досі намагається тримати цю сферу під контролем.

Ніякої «сучасної чи прогресивної освіти» не буває, це поширена омана, вигідна владі або маркетингу. Освіта буває лише такою, яка потрібна мені відповідно до мого покликання або обставин. І це може бути як концепція освіти, що була створена тисячі років тому, так і та, що лише створюється.

Я вважаю, що мої онуки чи кожен в Україні повинні мати можливість вільно й свідомо обирати та створювати освіту для себе. Це, як на мене, дасть змогу зробити Україну країною справді вільних і незалежних людей, місцем багатовимірною майбутнього, що робить її гідним та привабливим місцем у новому постглобальному світі.

Це книга не про проблеми або рецепти змін, а про можливості. Про мудрість використати ці можливості вчасно й саме тут, в Україні.

Це, можна сказати, «карта країни Освіти» з моїми поясненнями як певною мірою досвідченого мандрівника нею.

Наприкінці книги я висловлю свою думку про шлях України через освіту, але це буде тільки один із можливих маршрутів по

карті. Саме цей маршрут я пройшов і вважаю важливим рух по ньому, проте інші можуть рухатися своїми шляхами.

Останнім часом основною формою самоосвіти та досліджень для мене стала взаємоосвіта в колі моїх співрозмовників у малих інтелектуальних групах. За цю взаємоосвіту, в якій і сформувався мої припущення та розуміння, я дякую співрозмовникам з Інституту Людства – Тарасові Бебешку, Сергієві Дацюку, Костянтиніві Паршину, Ірині Суліковській та Юрію Чудновському, а також усім учасникам наших семінарів і обговорень у FFF (Foundation for future).

Коли в тексті книги я пишу «ми», то це думки та досвід, вироблені разом за роки наших співбесід і співдіяльності.

Багато часу я займався освітою разом із Юрієм Чудновським і вважаю його співавтором важливих розумінь і тез цієї книги.

Безумовно, у концептах і концепціях, викладених у книзі, наведено чимало з нашого спільного осмислення й розуміння динамічного устрою самих себе і світів, у яких ми здійснюємо нашу спільність. Але за конкретні припущення та інтерпретації наших прозрінь відповідаю лише я.

Під час наших співбесід ми не лише утворили дещо спільне між нами, а й багато в чому розійшлися в поглибленні власних бачень і концептів. На щастя, ми не стали одnodумцями. Цей досвід нашої взаємодії дає мені внутрішню опору для утвердження самої